

DOI: 10.31393/reports-vnmedical-2020-24(1)-30

УДК: 616.89::616.895+616.891:616-057

ОСОБЛИВОСТІ АДДИКТИВНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ПСИХОСОЦІАЛЬНОГО СТРЕСУ У ПРЕДСТАВНИКІВ РОБІТНИЧОГО СКЛАДУ МОРСЬКОГО ТОРГОВЕЛЬНОГО ТА ПАСАЖИРСЬКОГО ФЛОТІВ

Маркова М.В.¹, Косенко К.А.^{1,2}, Гапонов К.Д.¹

¹Харківська медична академія післядипломної освіти (вул. Амосова, 58, м. Харків, Україна, 61176)

²КНП "Одеський обласний центр психічного здоров'я" Одеської обласної ради (вул. ак. Воробйова, 9, м. Одеса, Україна, 65009)

Відповідальний за листування:
e-mail: mariannochka1@ukr.net

Статтю отримано 25 листопада 2019 р.; прийнято до друку 26 грудня 2019 р.

Анотація. Мета роботи - вивчити особливості аддиктивної реалізації та психосоціального стресу (ПС) у представників робітничого складу морського торговельного та пасажирського флотів, для визначення необхідності створення специфічних для даного контингенту системних заходів з охорони їх психічного здоров'я. З дотриманням принципів біоетики і деонтології протягом 2016-2019 років було обстежено 120 робітників морського флоту України: 90 матросів, мотористів, та ін. робітників торговельного флоту (РТФ) та 30 - пасажирського (РПФ). Усі обстежені були чоловіками, громадянами України. Дослідження включало використання клініко-психопатологічного і психодіагностичного методів. Статистико-математичний аналіз включав формування описової статистики та аналіз розбіжностей з використанням непараметричних методів. У результаті дослідження встановлено, що питома вага РТФ і РПФ мають підвищену вираженість аддиктивної реалізації, усереднені показники якої знаходяться в межах "вживання зі шкідливими наслідками" щодо об'єктів хімічного (алкоголь, тютюн, кава/чай) та нехімічного (інтернет, комп'ютерні та азартні ігри, перегляд телебачення, спорт, їжа, шопінг) походження. Загальною тенденцією, притаманною РТФ і РПФ, є посилення вираженості аддиктивного захоплення об'єктами як хімічного, так і нехімічного походження, зі збільшенням рівню ПС, що випробовують обстежені, від "безпечного вживання" в осіб з низьким рівнем ПС до "небезпечного вживання" або "залежності" у обстежених з тяжким рівнем стресового навантаження. Для РПФ характерною є більша вираженість аддиктивної реалізації за усіма аддиктивними об'єктами, порівняно з РТФ як у середньому по вибірці, так і в кожному діапазоні стресового навантаження. Таким чином, рівень ПС можна розглядати як тригер і маркер тяжкості аддиктивної реалізації у представників робітничого складу морського торговельного і пасажирського флотів. Виявлені закономірності повинні враховуватися при розробці специфічних заходів психотерапії і психопрофілактики для даного контингенту, що становить перспективу даного дослідження.

Ключові слова: моряки далекого плавання, робітничий склад торговельного морського флоту, робітничий склад пасажирського морського флоту, психосоціальний стрес, аддиктивний статус, аддиктивна реалізація.

Вступ

Мореплавство є однією з найбільш романтично оспіваних у світовій літературі, проте, професійно тяжких видів діяльності, складність і небезпечність якої визначається одномоментною дією великої кількості фізичних, психофізіологічних, психосоціальних і емоційних стресорів, що обумовлює підвищений ризик розвитку порушень здоров'я, зокрема, психічного [4, 5], одним з проявів якої є аддиктивна поведінка моряків [7, 8, 9, 10, 11].

Формуванню аддиктивних звичок у моряків далекого плавання сприяє велика кількість професійно обумовлених факторів: тривалі значні фізичні навантаження у робітників, висока відповідальність й рівень психологічного стресу у командного складу, соціальна ізоляція, порушення режиму праці/відпочинку, брак сну й правильної організації вільного часу - все це сприяє виникненню дихотомічного запиту на пошук стимулюючих ефектів для боротьби зі втомою та заспокоєливих - для елімінації стресового навантаження [12]. У таких випадках аддиктивна поведінка стає способом деструктивної псевдокомпенсації, що призводить до погіршення стану психічного здоров'я особи, зниження її працездат-

ності та стрес-протективних можливостей.

З огляду на актуальність зазначеного, метою даної роботи було вивчення особливостей аддиктивної реалізації та психосоціального стресу (ПС) у представників робітничого складу морського торговельного і пасажирського флотів для визначення необхідності створення специфічних для даного контингенту системних заходів з охорони їх психічного здоров'я.

Матеріали та методи

Для досягнення поставленої мети на засадах інформованої згоди з дотриманням принципів біоетики і деонтології протягом 2016-2019 років було обстежено 120 робітників морського флоту України: 90 матросів, мотористів, та ін. робітників торговельного флоту (РТФ), та 30 - пасажирського (РПФ). Усі обстежені були чоловіками, громадянами України.

Усі респонденти були обстежені в період після повернення з рейсу на базі декількох медичних установ (КНП "Одеський обласний медичний центр психічного здоров'я" Одеської обласної ради, кафедра психіатрії, наркології та психології Одеського національного ме-

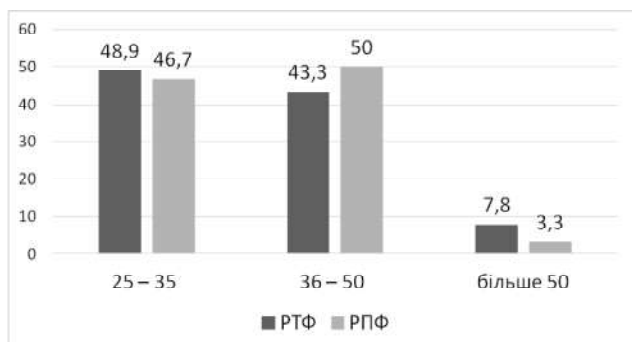

Рис. 1. Віковий розподіл обстежених, %.

дичного університету, медичний центр "Академмарин" НУ ОМА, медичні центри "Крок до життя", "Віта" та ін.), під час добровільного звернення за консультацією лікаря-психіатра.

Дослідження включало використання клініко-психопатологічного і психодіагностичного методів. Після первинного структурованого інтерв'ю оцінці піддавали рівень ПС, випробовуваного респондентами (з використанням однойменної шкали Л. Рідера) [1]. Класичне клініко-психопатологічне обстеження пацієнтів з використанням діагностичних критеріїв МКХ-10, було доповнено психометричним дослідженням з використанням тесту AUDIT [6] і батареї AUDIT-подібних тестів, розроблених колективом авторів під керівництвом І.В. Лінського [2] та тесту SPORT-UDIT [3].

Статистико-математичний аналіз включав формування описової статистики та аналіз розбіжностей з використанням непараметричних методів.

Переважає більшість обстежених була у віці 25-35 та 36-50 років (рис. 1).

Враховуючи важливість оцінки ПС, який, за нашої гіпотезою, є тригером і маркером тяжкості аддиктивної реалізації у моряків, було здійснено вивчення наявності (рис. 2) й вираженості (рис. 3) надмірного стресового навантаження у обстежених.

Результати. Обговорення

У процесі дослідження було з'ясовано, що нормативний рівень стресу відчували 41,1% РТФ і 33,3% - РПФ (розбіжності між групами статистично значущі, $p < 0,01$), підвищений рівень ПС (помірний, за термінологією автора методики Л. Рідера) був притаманний 37,7% РТФ і 40,0% - РПФ (розбіжностей між групами не виявлено), надзначний, тяжкий, ПС - 21,1% РТФ і 26,7% - РПФ (значущість відмінностей між групами $p < 0,01$) (рис. 2).

Загальна вираженість ПС серед РТФ становила $1,22 \pm 0,61$ балів, серед РПФ - $1,52 \pm 0,73$ балів (розбіжності між групами значущі, $p < 0,01$) (рис. 3). У межах кожного з діапазонів стресового навантаження за інтенсивністю ПС між представниками торговельного та пасажирського флотів були встановлені розбіжності, що відповідали результатам, отриманим по загальній вибірці, а саме, у РПФ усі показники стресового наван-

таження були більш високими, ніж у РТФ, причому з більш високим рівнем значущості ($p < 0,05$).

Оцінка усереднених показників вираженості аддиктивної реалізації в групах обстежених довела наступне (рис. 4).

Вживання аддиктивних об'єктів хімічного походження (алкоголю, тютюну та кави/чаю) було в межах "вживання зі шкідливими наслідками", і, окрім кави/чаю (більш виражене у РПФ, $p < 0,01$), не мало значущих розбіжностей між групами. Однак, якщо показники аддиктивного статусу за алкоголем трохи перевищували нормативні та знаходились у нижній межі шкідливого вживання у осіб обох груп, то за тютюном - в обох групах знаходились на верхній межі даного діапазону та були близькі до "небезпечного вживання". Випадків вживання інших об'єктів аддикції хімічного походження у обстежених не виявлено.

Підвищена схильність до аддиктивної реалізації, яка була в межах "вживання зі шкідливими наслідками", була встановлена у осіб обох груп і за більшістю об'єктів нехімічного походження: інтернетом, комп'ютерними іграми, переглядом телебачення, спортом, їжею, шопінгом, азартними іграми. При цьому аддиктивна реалізація за інтернетом ($p < 0,01$), комп'ютерними іграми ($p < 0,05$), спортом ($p < 0,01$) і їжею ($p < 0,01$) мала більшу вираженість у РПФ, порівняно з РТФ.

Результати аналізу розподілу показників вираженості аддиктивної реалізації у осіб з різним рівнем ПС дозволили знайти підтвердження висунутої нами гіпотези

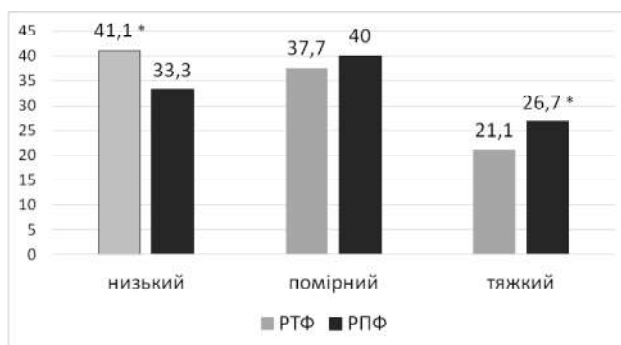

Рис. 2. Розподіл обстежених за рівнем ПС, %.

Примітка. Тут і далі: рівень статистичної значущості розбіжностей при порівнянні груп: * - $p < 0,01$, ** - $p < 0,05$.

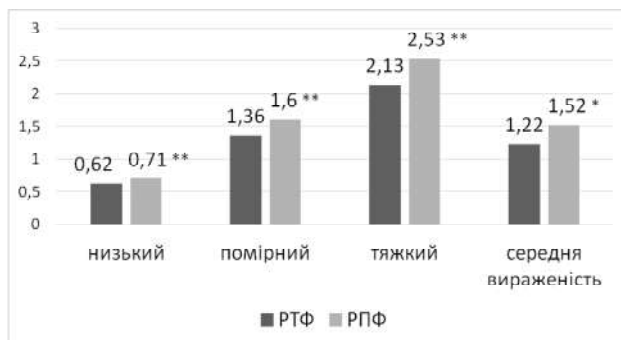

Рис. 3. Розподіл обстежених за інтенсивністю ПС, сер. бал.

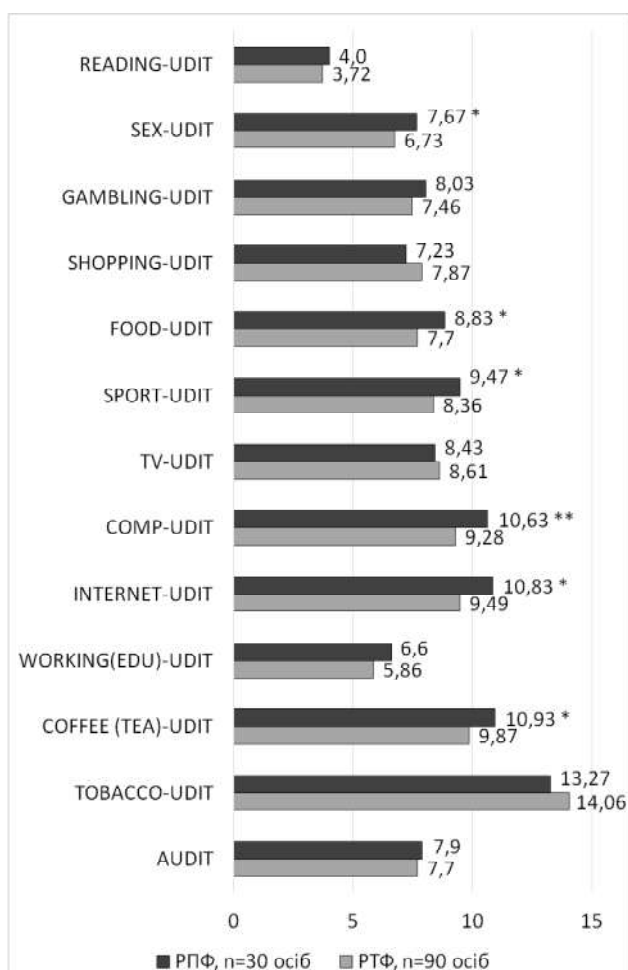

Рис. 4. Усереднені показники напруженості АС за різними аддиктивними об'єктами уРТФ і РПФ, сер. бал.

щодо ролі ПС у прогресуванні аддиктивної поведінки у моряків далекого плавання (табл. 1).

Так, за усіма аддиктивними об'єктами і хімічного, і нехімічного походження в обох групах спостерігалась тенденція посилення вираженості аддиктивного захоплення ними, асоційована з потягненням рівню стресу, від якого потерпали обстежені ($p < 0,05$).

Загалом, у осіб з низьким рівнем ПС схильності до аддиктивної реалізації за переважною більшістю об'єктів практично не виявлено, бо більшість показників були в межах "безпечного вживання" (окрім тютюну - $7,11 \pm 7,98$ у РТФ і $7,50 \pm 4,51$ - у РПФ, кави/чаю - $6,97 \pm 5,27$ у РТФ і $7,08 \pm 6,93$ - у РПФ, комп'ютерних ігор - $7,08 \pm 3,92$ у РТФ і $7,10 \pm 1,60$ - у РПФ, а також роботи і їжі у РТФ - $7,59 \pm 3,15$ і $7,84 \pm 2,78$, відповідно, причому розбіжності між групами не були достовірними).

Для осіб з помірним рівнем ПС характерною виявилась помірна вираженість аддиктивної реалізації, що визначалось показниками в межах "вживання зі шкідливими наслідками" (окрім читання, схильність до якого у всіх обстежених з будь-яким рівнем ПС була незначною). Споживання аддиктивних об'єктів хімічного походження мало відмінності між представниками торговельного і пасажирського флотів: вживання алкоголю ($9,9 \pm 1,03$ - у РТФ і $10,81 \pm 4,46$ - у РПФ, $p < 0,05$) і кави/чаю ($8,26 \pm 4,57$ - у РТФ і $11,10 \pm 3,96$ - у РПФ, $p < 0,05$) було більш виражене у РПФ, тютюну - у РТФ ($15,50 \pm 12,17$ - у РТФ і $12,23 \pm 8,04$ - у РПФ, $p < 0,05$). Серед нехімічних об'єктів адикції розбіжності між групами виявлені за схильністю до перегляду телебачення, яке було вищим у РПФ ($12,90 \pm 9,40$), порівняно з РТФ ($10,85 \pm 7,25$), $p < 0,05$.

Особи з тяжким рівнем ПС мали найбільшу по вибірці вираженість аддиктивних проявів за усіма об'єктами, порівняно з обстеженими з низьким та помірним стресом.

Таблиця 1. Порівняння вираженості аддиктивної реалізації у РТФ і РПФ з різним рівнем ПС, сер. бал \pm m.

Методичний інструмент для визначення напруженості АС за аддиктивним об'єктом	Рівень ПС					
	низький		помірний		тяжкий	
	РТФ	РПФ	РТФ	РПФ	РТФ	РПФ
AUDIT	5,7 \pm 1,88	6,59 \pm 3,17**	9,9 \pm 1,03	10,81 \pm 4,46**	14,3 \pm 2,66	16,1 \pm 5,22**
TOBACCO-UDIT	7,11 \pm 7,98	7,50 \pm 4,51	15,50 \pm 12,17**	12,23 \pm 8,04	18,58 \pm 13,26	21,86 \pm 10,96**
COFFEE (TEA)-UDIT	6,97 \pm 5,27	7,08 \pm 6,93	8,26 \pm 4,57	11,10 \pm 3,96**	18,37 \pm 3,53	17,86 \pm 9,07
WORKING-UDIT	7,59 \pm 3,15	6,60 \pm 2,63	10,65 \pm 8,79	13,23 \pm 12,13	10,05 \pm 7,35	7,86 \pm 5,13
INTERNET-UDIT	6,42 \pm 7,14	7,00 \pm 1,63	11,74 \pm 8,34	10,62 \pm 5,09	10,41 \pm 9,97	13,80 \pm 7,84**
COMP-UDIT	7,08 \pm 3,92	7,10 \pm 1,60	11,38 \pm 3,67	11,15 \pm 5,87	14,16 \pm 0,37	14,00 \pm 9,11
TV-UDIT	4,63 \pm 3,80	4,57 \pm 1,72	10,85 \pm 7,25	12,90 \pm 9,40**	13,46 \pm 9,05	14,00 \pm 11,59
SPORT-UDIT	6,06 \pm 5,45	6,15 \pm 7,58	9,68 \pm 6,52	11,20 \pm 4,59	11,05 \pm 4,96	14,29 \pm 9,76**
FOOD-UDIT	7,84 \pm 2,78	5,60 \pm 1,96	9,44 \pm 2,45	9,54 \pm 2,60	13,79 \pm 1,51	15,00 \pm 0,00
SHOPPING-UDIT	4,59 \pm 3,93	3,90 \pm 5,80	5,12 \pm 6,52	5,69 \pm 6,55	13,68 \pm 5,22	12,44 \pm 3,84
GAMBLING-UDIT	5,22 \pm 7,26	7,70 \pm 9,37	7,76 \pm 6,39	8,92 \pm 9,21	10,00 \pm 7,79	15,43 \pm 13,67**
SEX-UDIT	6,03 \pm 4,88	5,23 \pm 2,24	9,56 \pm 14,67	7,90 \pm 13,53	11,47 \pm 4,92	11,86 \pm 3,63
READING-UDIT	2,73 \pm 3,49	3,20 \pm 1,23	4,26 \pm 2,50	6,85 \pm 5,74	4,68 \pm 3,93	6,43 \pm 11,16

сом. Серед об'єктів хімічного походження за алкоголем вираженість аддиктивної реалізації була на межі "вживання зі шкідливими наслідками" та "небезпечного вживання" ($14,3 \pm 2,66$ - у РТФ і $16,1 \pm 5,22$ - у РПФ, $p < 0,05$), за кавою/чаєм - в діапазоні "небезпечного вживання" ($18,37 \pm 3,53$ - у РТФ і $17,86 \pm 9,07$ - у РПФ, $p > 0,05$), тютюном - у межах "небезпечного вживання" у РТФ ($18,58 \pm 13,26$) і "залежності" - у РПФ ($21,86 \pm 10,96$), $p < 0,05$. За поведінковими аддиктивними об'єктами вираженість захоплення ними у осіб з тяжким рівнем ПС була на рівні "вживання зі шкідливими наслідками", показники якої були вищими, ніж у обстежених з помірним ПС. Схильність до азартних ігор ($10,00 \pm 7,79$ у РТФ і $15,43 \pm 13,67$ у РПФ), користування інтернетом ($10,41 \pm 9,97$ у РТФ і $13,80 \pm 7,84$ у РПФ) та заняттям спортом ($11,05 \pm 4,96$ у РТФ і $14,29 \pm 9,76$ у РПФ) була значуще вищою у РПФ, порівняно з РТФ ($p < 0,05$).

Висновки та перспективи подальших розробок

1. Питома вага РТФ і РПФ мають підвищену вираженість аддиктивної реалізації, усереднені показники

якої знаходяться в межах "вживання зі шкідливими наслідками" щодо об'єктів хімічного (алкоголь, тютюн, кава/чай) та нехімічного (інтернет, комп'ютерні та азартні ігри, перегляд телебачення, спорт, їжа, шопінг) походження.

2. Загальною тенденцією, притаманною РТФ і РПФ, є посилення вираженості аддиктивного захоплення об'єктами як хімічного, так і нехімічного походження, зі збільшенням рівню ПС, що випробовують обстежені від "безпечного вживання" у осіб з низьким рівнем ПС до "небезпечного вживання" або "залежності" у обстежених з тяжким рівнем стресового навантаження.

3. Для РПФ характерною є більша вираженість аддиктивної реалізації за усіма аддиктивними об'єктами, порівняно з РТФ, як в середньому по вибірці, так і в кожному діапазоні стресового навантаження.

Рівень ПС можна розглядати як тригер і маркер тяжкості аддиктивної реалізації у представників робітничого складу морського торговельного і пасажирського флотів. Виявлені закономірності повинні враховуватися при розробці специфічних заходів психотерапії і психопрофілактики для даного контингенту, що становить перспективу даного дослідження.

Список посилань

- Гапонов, К. Д., Сосін, І. К., Гончарова, О. Ю., & Маркова, М. В. Спосіб діагностики клінічної специфіки і прогнозу перебігу алкогольної залежності у осіб з різним психотравматичним досвідом і рівнем психосоціального стресу. Інформаційний лист МОЗ України № 249-2018.
- Линский, И. В., Минко, А. И., Артемчук, А. Ф., Гриневич, Е. Г., Маркова, М. В., Мусиенко, Г. А., ... Выглазова, О. В. (2009). Метод комплексной оценки аддиктивного статуса индивида и популяции с помощью системы AUDIT-подобных тестов. *Вісник психіатрії та психофармакотерапії*, 2 (16), 56-70. Retrieved from <http://www.psychiatry.ua/articles/paper389.htm>.
- Маркова, М. В., & Савіна, М. В. (2017). Тест для виявлення розладів, пов'язаних з захопленістю спортом (фітнесом) SPORT-UDIT (версія "самозвіт") для непрофесіоналів. Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 70682 від 24.02.2017 р.
- Оніщенко, Н. В., Побідаш, А. Ю., Тімченко, О. В., & Христенко, В. Є. (2012). *Психологічні особливості життєвої стійкості моряків - жертв піратського погрому: монографія*. Харків: НУЦЗУ.
- Шафран, Л. М., & Голикова, В. В. (2014). Фізіолого-гігієнічні особливості професійної діяльності моряків спеціалізованого флоту. *Український журнал з проблем медицини праці*, 3 (40), 29-39.
- Babor, Th. F., Higgins-Biddle, J. C., Saunders, J. B., & Monteiro, M. G. (2001). AUDIT. Alcohol Use Disorders Identification Test. WHO/MSD/MSB/01.6a Original: English Distribution: General. Retrieved from WHO_MSD_MSB_01.6a.pdf.
- Fort, E., Massardier-Pilonchery, A., & Bergeret, A. (2009). Alcohol and nicotine dependence in French seafarers. *International Maritime Health*, 60 (1-2), 18-28. Retrieved from https://journals.viamedica.pl/international_maritime_health/article/view/26247.
- Fort, E., Massardier-Pilonchery, A., & Bergeret, A. (2010). Psychoactive substances consumption in French fishermen and merchant seamen. *Int. Arch. Occup. Environ. Health*, 83(5), 497-509. doi: 10.1007/s00420-009-0473-y.
- Fort, E., Massardier-Pilonchery, A., Facy, F., & Bergeret, A. (2012). Prevalence of drug use in French seamen. *Addictive Behaviors*, 37 (3), 335-338. DOI: 10.1016/j.addbeh.2011.11.009.
- Grappasonni, I., Scuri, S., Petrelli, F., Nguyen, C.T.T., Sibilio, F., Di Canio, M., ... Amenta, F. (2019). Survey on smoking habits among seafarers. *Acta Bio Med.*, 90 (4), 489-497. Retrieved from <https://www.mattioli1885journals.com/index.php/actabiomedica/article/view/9001>.
- Laraqui, O., Laraqui, S., Manar, N., Ghailan, T., Deschamps, F., & Laraqui, C. H. (2017). Prevalence of consumption of addictive substances amongst Moroccan fishermen. *Int. Marit Health*, 68 (1), 19-25. doi: 10.5603/IMH.2017.0004.
- Pougnet, R., Pougnet, L., Lodde, B., Canals, L., Bell, S., Lucas, D., & Dewitte, J.-D. (2014). Consumption of addictive substances in mariners. *Int. Marit Health*, 65 (4), 199-204. DOI: 10.5603/IMH.2014.0038.

References

- Haponov, K. D., Sosin, I. K., Honcharova, O. Yu., & Markova, M. V. Sposib diagnostyky klinichnoi spetsyfyky i prohnozu perebihu alkoholnoi zalezhnosti u osib z riznym psykhotraumatychnym dosvidom i rivnem psykhosotsialnoho stresu [Method of diagnostics of clinical specificity and prognosis of alcohol dependence in persons with different psychotraumatic experience and level of psychosocial stress]. Informatsiyniy lyst MOZ Ukrainy - Ministry of Health of Ukraine information sheet № 249-2018.
- Linskij, I. V., Minko, A. I., Artemchuk, A. F., Grinevich, E. G., Markova, M. V., Musienko, G. A., ... Vyglazova, O. V. (2009). Metod kompleksnoj ocenki addiktivnogo statusa individa i populyacii s pomoshyu sistemy AUDIT-podobnyh testov [A method for comprehensive assessment of the addictive status of an individual and a population using an AUDIT-like test system]. *Visnik psichiatriyi ta psihofarmakoterapiyi - Newsletter of Psychiatry and Psychopharmacotherapy*, 2 (16), 56-70. Retrieved from <http://www.psychiatry.ua/articles/paper389.htm>.

- Markova, M. V., & Savina, M. V. (2017). Test dlia vyvialnennia rozladiu, pov'iazanykh z zakhopenistiu sportom (fitnesom) SPORT-UDIT (versiiia "samozvit") dlia neprofesionaliv [Test for identifying sports-related fitness disorders SPORT-UDIT for non-professionals]. Svidotstvo pro reiestratsiiu avtorskoho prava na tvir - Certificate of registration of copyright for the work № 70682 vid 24.02.2017 r.
- Onishchenko, N. V., Pobidash, A. Yu., Timchenko, O. V., & Khrystenko, V. Ye. (2012). *Psykhologichni osoblyvosti zhyttievoi stiikosti moriakiv - zhertv piratskoho polonu: monohrafiia* [Psychological features of life sustainability of seafarers - victims of pirate captivity: a monograph]. Kharkiv: NUTsZU.
- Shafra, L. M., & Holikova, V. V. (2014). Fiziolohe-hihienichni osoblyvosti profesinnoi diialnosti moriakiv spetsializovanoho flotu [Physiological and hygienic features of professional activity of seamen of specialized fleet]. *Ukrainskyi zhurnal z problem medytsyny pratsi - Ukrainian Journal of Occupational Health*, 3 (40), 29-39.
- Babor, Th. F., Higgins-Biddle, J. C., Saunders, J. B., & Monteiro, M. G. (2001). AUDIT. Alcohol Use Disorders Identification Test. WHO/MSD/MSB/01.6a Original: English Distribution: General. Retrieved from WHO_MSD_MSB_01.6a.pdf.
- Fort, E., Massardier-Pilonchery, A., & Berget, A. (2009). Alcohol and nicotine dependence in French seafarers. *International Maritime Health*, 60 (1-2), 18-28. Retrieved from https://journals.viamedica.pl/international_maritime_health/article/view/26247.
- Fort, E., Massardier-Pilonchery, A., & Bergeret, A. (2010). Psychoactive substances consumption in French fishermen and merchant seamen. *Int. Arch. Occup. Environ. Health*, 83(5), 497-509. doi: 10.1007/s00420-009-0473-y.
- Fort, E., Massardier-Pilonchery, A., Facy, F., & Bergeret, A. (2012). Prevalence of drug use in French seamen. *Addictive Behaviors*, 37 (3), 335-338. DOI: 10.1016/j.addbeh.2011.11.009.
- Grappasonni, I., Scuri, S., Petrelli, F., Nguyen, C.T.T., Sibilio, F., Di Canio, M., ... Amenta, F. (2019). Survey on smoking habits among seafarers. *Acta Bio Med.*, 90 (4), 489-497. Retrieved from <https://www.mattioli1885journals.com/index.php/actabiomedica/article/view/9001>.
- Laraqui, O., Laraqui, S., Manar, N., Ghailan, T., Deschamps, F., & Laraqui, C. H. (2017). Prevalence of consumption of addictive substances amongst Moroccan fishermen. *Int. Marit Health*, 68 (1), 19-25. doi: 10.5603/IMH.2017.0004.
- Pougnet, R., Pougnet, L., Lodde, B., Canals, L., Bell, S., Lucas, D., & Dewitte, J.-D. (2014). Consumption of addictive substances in mariners. *Int. Marit Health*, 65 (4), 199-204. DOI: 10.5603/IMH.2014.0038.

ОСОБЕННОСТИ АДДИКТИВНОЙ РЕАЛИЗАЦИИ И ПСИХОСОЦИАЛЬНОГО СТРЕССА У ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ РАБОЧЕГО СОСТАВА МОРСКОГО ТОРГОВОГО И ПАССАЖИРСКОГО ФЛОТОВ

Маркова М.В., Косенко К.А., Гапонов К.Д.

Аннотация. Цель работы - изучить особенности аддиктивной реализации и психосоциального стресса (ПС) у представителей рабочего состава морского торгового и пассажирского флотов для определения необходимости создания специфических для данного контингента системных мер по охране их психического здоровья. С соблюдением принципов биоэтики и деонтологии в течение 2016-2019 годов было обследовано 120 рабочих морского флота Украины: 90 матросов, мотористов и др. рабочих торгового флота (РТФ) и 30 - пассажирского (РПФ). Все обследованные были мужчинами, гражданами Украины. Исследование включало использование клинико-психопатологического и психодиагностического методов. Статистико-математический анализ включал формирование описательной статистики и анализ расхождений с использованием непараметрических методов. В результате исследования установлено, что удельный вес РТФ и РПФ имеют повышенную выраженность аддиктивной реализации, усредненные показатели которой находятся в пределах "употребления с вредными последствиями" по объектам химического (алкоголь, табак, кофе / чай) и нехимического (интернет, компьютерные и азартные игры, просмотр телевидения, спорт, еда, шоппинг) происхождения. Общей тенденцией, присущей РТФ и РПФ, является усиление выраженности аддиктивного увлечения объектами как химического, так и нехимического происхождения, с увеличением уровня ПС, которые испытывают обследованные, от "безопасного употребления" у лиц с низким уровнем ПС к "опасному употреблению" или "зависимости" у обследованных с тяжелым уровнем стрессовой нагрузки. Для РПФ характерной есть большая выраженность аддиктивной реализации по всем аддиктивным объектам по сравнению с РТФ как в среднем по выборке, так и в каждом диапазоне стрессовой нагрузки. Таким образом, уровень ПС можно рассматривать как триггер и маркер тяжести аддиктивной реализации у представителей рабочего состава морского торгового и пассажирского флотов. Выявленные закономерности должны учитываться при разработке специфических мер психотерапии и психопрофилактики для данного контингента, что и составляет перспективу данного исследования.

Ключевые слова: моряки дальнего плавания, рабочий состав торгового морского флота, рабочий состав пассажирского морского флота, психосоциальный стресс, аддиктивный статус, аддиктивная реализация.

PECULIARITIES OF ADDICTIVE REALIZATION AND PSYCHOSOCIAL STRESS IN THE REPRESENTATIVES OF THE WORKING PERSONNEL OF THE MERCHANT AND PASSENGER-CARRYING FLEETS

Markova M.V., Kosenko K.A., Gaponov K.D.

Annotation. The purpose of the work is to study the peculiarities of addictive realization and psychosocial stress in the representatives of the working personnel of the merchant and passenger-carrying fleets, in order to determine the need to create systemic measures for the given contingent to protect their mental health. In compliance with the principles of bioethics and deontology, 120 workers of the Ukrainian fleet were surveyed in 2016-2019: 90 sailors, motormen and other workers of the merchant fleet and 30 workers of the passenger-carrying fleet. All surveyed were male, citizens of Ukraine. The study included the use of clinical, psychopathological and psychodiagnostic methods. Statistical-mathematical analysis included the formation of descriptive statistics and analysis of discrepancies using nonparametric methods. The results of the study have established that the share of workers of the merchant fleet and workers of the passenger-carrying fleet has an increased severity of addictive realization, the average indicators of which are within the "harmful consumption" of chemical origin (alcohol, tobacco, coffee/tea) and non-chemical origin (the Internet, computer and gambling, watching TV, sports, eating, shopping). The general tendency inherent in the workers of the merchant and passenger-

carrying fleets is an increase in the severity of addictive seizure of objects of both chemical and non-chemical origin, with an increase in the level of psychosocial stress experienced by the examined people from "safe consumption" in people with low levels of stress to "dangerous consumption" or "addiction" in people with severe stress. Workers are characterized by a greater severity of addictive realization of all addictive objects, compared to merchant fleet workers, both on average in the sample and in each stress load range. Thus, the level of psychosocial stress can be considered as a trigger and a marker of the severity of addictive realization in the workers of the merchant and passenger-carrying fleets. The identified patterns should be considered when developing specific measures of psychotherapy and psychoprophylaxis for this contingent, which is the perspective of this study.

Keywords: *sailors of long-distance voyages, merchant fleet, passenger-carrying fleet, psychosocial stress, addictive status, addictive realization.*
